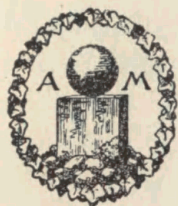

Aage Marcus i sit Arbejdsværelse paa Kunstakademiets Bibliotek.

Tegning af Ebbe Sadolin.

AAGE MARCUS

som Forlægger

En særstilling indenfor dansk bogproduktion indtager Aage Marcus' forlagsvirksomhed, som i denne artikel behandles af Forfatteren Jacob Paludan.

DER ER MENNESKER, som synes født med en Genius for Bøger. De forstaar sig paa dem, de véd, hvordan de bør se ud, de skriver dem selv og arbejder med andres, og deres Samvær med Folk medfører, at disse opdager, de selv har Stof til Bøger - der skulde blot nogen til at pege paa det. En saadan mærkelig Mand er *Aage Marcus*, Kunstakademiets mangeaarige Bibliotekar. Oprindeligt gav han sig af med juridiske Bøger og blev derved cand. jur. Nu residerer han altsaa i den skønneste Samling Billedbøger, vi har i Landet, men det er ikke Juristen eller Bibliotekaren, der er Genstand for denne Artikel, ej heller Forfatteren, ej heller den paa Bladvirksomheder og andre publicistiske Foretagender saa ofte beskæftigede og initiativgivende Marcus. Man maa overfor det umaadelige altid begrænse sig, og derfor vil vi her nøjes med at beskæftige os med *Forlæggeren*. Dette Afsnit af Marcus' arbejdsfyldte Liv er næppe det mindst interessante. Tilmed ligger det allerede et Stykke tilbage i Tiden, og Ting, der virkelig er værd at fortælle - siger Thomas Mann - bør hentes frem af det forgangne, overtrukket med Historiens Ædelrust.

Forlægger blev Aage Marcus ikke efter nogen forudfattet Livsplan, men alene gennem den ovenfor nævnte

Intuition for, hvad der har med Bøger at gøre. Og Forlægger ophørte han med at være, ganske simpelt fordi Foretagendet svulmede ud over de Rammer, der var lagt - Rammen var nøjere sagt en privat Spisestue i Ny Toldbodgade -, saa Valget maatte staa imellem at give sig helt over eller give op. Marcus valgte det sidste efter seks Aars streng Bibeskæftigelse som Forlægger, fra 1918 til 1924. Disse Aarstal siger forresten noget. De dækker et Tidsrum, hvor Landets Økonomi tillod Udgivelsen af Bøger af høj bibliofil Standard. Dengang kunde selv meget fine og dyre Bøger blive udsolgt paa en Dag. Og udsolgt er da ogsaa Bøgerne fra Marcus' kortlivede, men betydningsfulde Forlæggervirksomhed. Men der hvor de er havnet, er de til varig Glæde, som kunstnerisk udførte Bøger, væsentligst om Kunst, nødvendigvis maa blive for opladte Sind.

Inden vi opregner, hvad Marcus udgav, er det dog bedst at forudskikke, at hans Formaal som Udgiver aldrig stiler mod Kræsenhed for dens egen Skyld. Saalidt som han selv er en anæmisk Bog-Æstetiker med Feinschmeckerens kælne, selleriblege Hænder - han er nærmest et Friluftsmenneske - saa lidt ønsker han at skabe Sjældenheder af Bøger. Det vigtigste er ham deres Indhold og dettes Møde med de rette Mennesker. Der ligger en rent humanistisk Bestræbelse bag hele hans Virke.

Begyndelsen dateres til Foraaret 1918. Dengang slog det ned i Marcus, at man befandt sig i Hundredaaret for Johan Thomas Lundbyes Fødsel, og der fandtes ikke i Handelen nogen Bog med denne Kunstners Landskabs-tegninger - denne Skat af enkle, ædle Billeder, som vil

elskes, saa længe Danmark bestaar. I Samtaler med Xylograf Hendriksen modnedes nu Tanken om en saadan Udgivelse, og Handlingen lod ikke vente paa sig. 350 Subskribenter tegnede sig, Bogens første - fineste, kostbareste Oplag - var udsolgt »in statu nascendi«, som det hedder i Kemien: i Fødselens Øjeblik. Denne blaa Udgave fulgtes i 1919 af en mere folkelig i brunt Bind, 1200 Expl., der ogsaa hurtigt kom paa faste Hænder. Man ser, at blot man faar de rette Idéer, er der ogsaa et Publikum; og Udgivelsen af disse Tegninger, saa de kunde blive Hvermands Eje, var en virkelig fortjenstfuld Handling. Lundbye er en Klassiker, der forstaas af alle; han bør findes i danske Hjem og ikke være en svært tilgængelig Udlaansgenstand paa Biblioteker.

Endnu var Marcus dog ikke blevet professionel Forlægger; den første Udgivelse foretog han som Privatmand. Saa skete der imidlertid Henvendelser fra Johs. V. Jensen og Vilhelm Wanscher om at faa Tingen sat i System; i 1919 assisterede Marcus med Udgivelsen af Rafael-Bogen, og Forlaget saa Dagens Lys paa den Maade, at Marcus' Fader indskød en Driftskapital, hans Svigerfader tog sig af Regnskabet, og den førnævnte Spisestue blev Kontor. Med dette Minimum af Udgifter og takket være Befolkningens daværende Købeevne blev Marcus' Forlag i sin korte Levetid - uden egentlig at være anlagt som nogen Forretning - ogsaa i økonomisk Henseende som et velsmurt Hjul, der spandt friktionsløst rundt til Glæde for alle deraf beroende.

Uforberedt gik Marcus ikke ind i Bogproduktionen. I 1918 redigerede han for *Høst* »De brogede Bøger«.

I denne Serie bemærkes Gunlaug Ormstunges Saga (Versene oversat af Marcus), og Ernst Hansen, der som Akademielev kom paa Biblioteket, udførte paa Marcus' Opfordring Illustrationerne, hvilket blev Ernst Hansens Debut som Bogillustrator. Fremdeles Chamissos »Peter Schlemihl« (oversat og indledet af Johs. V. Jensen) samt Epiktets Haandbog med smaa nydelige Vasevignetter i Sort, tegnede af Marcus, der aldrig veg tilbage for at give en Haand med ved »alt forefaldende« i de Huse, han har samarbejdet med.

Den næste, i Format meget store Edition var de 10 Tegninger af Eckersberg i Karl Madsens Udvalg. Ogsaa her en Klassiker, som staar vort Hjerte nær. De prægtige Lystryk i uformindsket Gengivelse er udført af Pacht og Crone saa godt, at Original og Tryk næppe kan skelnes fra hinanden; ogsaa Farvetonerne i de akvarelmæssige Billeder er nøje truffet. Den store Mappe, hvis Pris var 150 Kr., er forlængst ude af Handelen.

Herfra gik Vejen i 1920 til en nydansk Klassiker, Johannes Larsen. Marcus fik her til Teksten den bedst mulige Allierede, nemlig Johannes V. Jensen, hvis Interesse for Fynboerne jo er gammel og rodfæstet. Til denne Tekst knytter der sig den interessante Omstændighed, at den oprindeligt leverede ikke slog til i Forhold til Billedstoffet. Digteren tilføjede da ti Sider i Slutningen, hvis poetiske Skønhed selv i Johs. V. Jensens rigt landskabsmalende Produktion danner et Højdepunkt. Bogen er den Dag idag som et Smykke, der bryder Lyset tre Gange - lige henrivende i det billedlige, det tekstlige og det typografiske. Den har originale Vignetter af Kunstneren selv,

og som et Raffinement bemærkes, at Billedtitlerne staar i Marginen, ikke *under* Billederne, hvilket giver en langt roligere, for Blikket mere harmonisk »Side«.

Marcus har i sin Udgivervirksomhed haft en særlig misundelsesværdig Position ved sit personlige Bekendtskab med saa mange af Kunstens og Litteraturens Koryfæer; Mødet mellem dem og en saa initiativrig Natur maatte nødvendigvis føre til boglige Resultater nu og da. Han mindes selv en ganske særlig højfrekvent Dag: han startede om Morgenen paa Motorcycle fra Thøger Larsen i Lemvig. I Viborg drak han Kaffe med Jeppe Aakjær, via Kalundborg kom han til Frederiksværk, hvor han traf Kai Nielsen og Kaare Klint; med dem fulgtes han til Ludvig Holstein i Tibirke, og Aftenen sluttede hos Johs. V. Jensen . . .

Men paa Udturen havde han hos Johannes Larsen i Kerteminde haft det Held at finde nogle gamle Stokke med Træsnit, som kun havde været fremme i Prøvetryk. Det blev til en Mappe med 4 Raderinger og 3 Træsnit, som tryktes paa Søkortarkivet. Den af Kunstneren haandkolorerede Udgave paa japansk Papir kostede 200 Kr., men udsolgtes samme Dag man hørte om den (1921).

Vi indskyder her Omtalen af tre Værker, som ikke naaede at se Dagens Lys, men som viser Mangesidigheden i Forlæggerens Intentioner. En Udgave af Wilsters Homer-Oversættelse ønskedes udgivet i bekvemt Lommeformat. Det maatte opgives: enten maatte Hexameterlinjen brydes over, eller Skriften vilde blive diminutiv. Ingen af Delene fandtes skønhedsmæssigt tilfredsstillende, og her blev det det bog-æstetiske, der kom til at fælde den humanistiske

Hensigt. Lehn Schiølers store Værk om Danmarks Fugle var planlagt til Udsendelse hos Marcus (hvis Hustru er i Familie med den berømte Ornitolog), men da Forlaget lukkede i 1924, skete Udgivelsen andetsteds. Endelig havde Kai Nielsen lovet at skrive en Bog, »Mine Værkstedserfaringer« (Titlen er karakteristisk for Kai Nielsens haandværksmæssige Syn paa sin Metier); her var Forhindringen af særlig sørgelig Art, idet den store Billedhugger døde i November 1924, uden at faa skrevet sin Bog.

Allermest interesseret var Marcus i at bringe en dansk Udgave af Verdensreligionernes Hovedværker, da Religionshistorie og Filosofi var og er den dybestliggende af hans mange Interesser, og det var egentlig Ønsket om at faa en saadan Serie frem, der drev ham ind i Forlæggervirksomheden. Der kom ialt ti Bind af »Verdensreligionernes Hovedværker i Oversættelse«, med Dr. phil. Poul Tuxen som Udgiver og en Række Fagmænd som medvirkende. Først planlagt og sidst udkommet var Victor Dantzers Oversættelse af *Tao-te-king* - den fabelagtigt omhyggelige Sinolog gik nemlig i den Grad op i sit svære Arbejde, at han foretog ikke mindre end fire Oversættelser, inden han mente at kunne aflevere den endelige.

Fra Højskolekredse ytrede et Ønske om en Udgave af Grundtvigs aldrig trykte Englandsbreve. Denne Opgave laa maaske ikke netop paa Marcus' Linje, men han slog til og trykte Bogen med en morsom gammel Skrift fra 1820'erne (»N. F. S. Grundtvigs Breve til hans Hustru under Englandsrejserne 1829-31, udgivet af deres Børnebørn«. 1920). Af Forlagets Bøger er denne den eneste, hvor Efterspørgslen har ladet noget tilbage at ønske.

Stor Tilslutning vandt derimod Mackeprang: Vore Landsbykirker (1920), der med sine over 100 Illustrationer er et vigtigt Bidrag til vor Arkitekturhistorie.

Forlagets største Plan var Udsendelsen af et bibelsk Billedværk med Tekst af Holger Begtrup og Tegninger af Joakim Skovgaard (Bibelske Toner, Tanker, Tekster og Tegninger, foreslog Skovgaard som Titel). Kunstneren gik meget stærkt op i Arbejdet, han indfandt sig ofte paa Biblioteket med Lommerne fulde af Skitsebøger, og de blev omhyggeligt gennemdrøftet. Skovgaards Nidkærlighed var endeløs, han sammenklippede og -klistrede ofte Detailler fra flere Tegninger for at faa een, der saa at sige havde laant det bedste fra de andre; ogsaa paa de ætsede Tryk rettede han. Dette Værk, der skulde trykkes i 10.000 Ekspl. - og blev det - viste sig imidlertid at overbebyrde Forlagets lokalemæssige Kapacitet. Enden blev, at Haase overtog Udgivelsen under Tilsyn af Marcus.

Med den udmærkede Tegner Valdemar Andersen, der var en nær Ven af Marcus, har denne flere Gange samarbejdet. Saaledes udkom i 1923 paa Johs. V. Jensens Halvtredsaaersdag en Bibliografi, udarbejdet af Frits Johansen, Glostrup, og Marcus. (Udsolgt paa een Dag). Den rummer mange smukke Vignetter og slutter med en, som har givet Anledning til Spekulationer. Det kan oplyses, at den gengiver en Mammut, Johs. V. Jensen selv havde bygget af Sten i Tibirke; til Stødtænderne var brugt svære Egegrene. I 1933 udkom en ny, à jourført Bibliografi hos Gyldendal. - Endvidere hos Haase: Okakura Kauzo: Te-Bogen. Her udfoldede Valdemar Andersen sig med Mestervignetter i japanesisk Stil. Den lille, raf-

finerede Bog har kun Tryk paa henholdsvis først og fjerde Side hele Vejen igennem, og de blanke Mellemrum opsprættes ikke - dette er ogsaa efter japansk Mønster. I Indbinding er den ligeledes en Perle.

Under Udgivervirksomheden maa yderligere nævnes Haases bekendte gule Haandbogsserie, der er startet af Marcus. De Bind, han specielt har interesseret sig for, er H. V. Clausens »Det danske Landskab«, samt Sv. Dahls, Prof. Abrahamsens, Prof. Bodelsens og Dr. phil. Topsøe-Jensens Bidrag til Serien.

*

Paa Bøger fra Marcus' Officin ses ofte et privat Bomærke, naar det øvrige dekorative Udstyr ellers tillader det. Det er en Oval, omkranset af Vedbend, og i Midten ses en Stenterning, der bærer en Kugle. Opstillingen symboliserer *det bestandige og det omskiftelige*, og Marcus saa dette »Altar des guten Glücks« i Goethes Gartenhaus i Weimar, hvor han opholdt sig under en Bogudstilling i 1914 - Krigens Udbrud gjorde en brat Ende paa hans Rejse. Senere fik han den gamle Maler Karl Jensen (Hillerød) til at tegne Bomærket efter Fotografi. Fra tyske idealistiske Forlagsbestræbelser, specielt Eugen Diederichs' Forlags Bøger, har han modtaget Impulser til sin egen Gerning, men ogsaa England har inspireret ham, navnlig til de smaa Oversigt- og Plan-Hæfter, han nu og da i Forlagets Levetid udsendte - de meddelte Foretagendets Venner, hvad der var sket, og hvad der var under Forberedelse, samtidig med at de ved deres Elegance diskret reklamerede for dets Standard. Idéen kunde benyttes af andre.

Det kan her tilføjes, at vi skylder Marcus' Initiativ Udgivelsen af flere posthume Værker af Knud Hjortø, og desuden gjorde han et Udvalg af nogle af Hjortøs fineste tidligere Noveller; dette Bind, »Ved Stoppestedet«, blev en meget smuk Bog, som *Forening for Boghaandværk* udsendte.

Forbi er nu Marcus' Forlæggervirksomhed, men den staar som et meget synligt Minde om en rigere Tid, hvor just ikke alle likvide Midler blev sat i varige Værdier, men hvor der altsaa var smukke Muligheder for at gøre det. Mangfoldig anden Beskæftigelse har siden beslaglagt Marcus' Fritid, der ved Siden af alt muligt andet ogsaa har været viet til et udstrakt Studium af udenlandske *belles-lettres* - til stor Gavn for Forlag og andre. Hans sidste Arbejde er en Bog om Leonardo da Vinci. Men vi har lovet at forblive ved Udgivervirksomheden, og det er da passende at slutte med at anføre, at ved 1932's retrospektive Udstilling af Kunstindustri var Aage Marcus ene om Indbydelsen til at repræsentere Bøgerne. I Betragtning af, at det drejer sig om en uprofessionel Fritidsindsats, maa man erkende, at her er et ualmindeligt Talent til Stede for, »hvad Bøger angaar«. Vi er jo ellers ikke i Danmark paa nogen Maade i Spidsen, naar det gælder Smag og Gedigenhed i Bøger. Enhver, der har haft Lejlighed til at se den ikke vældige, men statelige Masse af Aage Marcus' samlede Publikationer, vil ikke være i Tvivl om, at Udmærkelsen i 1932 var fuldt fortjent.

JACOB PALUDAN